

Міністерство освіти і науки України

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ЮШКЕВИЧ ЮЛІЯ СЕРГІЇВНА

УДК: 1:316.3+17.022.1

**МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ
ЯК ПРЕДМЕТ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор,
Борінштейн Євген Русланович,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
завідувач кафедри філософії та соціології.

Офіційні опоненти – доктор філософських наук, професор,
Гансова Емма Августівна,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
професор кафедри соціології,
(Інститут соціальних наук).

– кандидат філософських наук, доцент,
Іванова Наталія Володимирівна,
Луцький педагогічний коледж,
завідувач відділення «Дошкільне виховання».

Захист відбудеться «23» грудня 2014 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д41.053.02 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 74.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «21» листопада 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Балашенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Мораль є невід'ємною частиною соціуму, однією з форм суспільної свідомості, різновидом суспільних відносин і засобом нормативної регуляції дій людини в суспільстві. Найбільш яскраво зміст моралі як царини свободи висловлює її аксіологічна складова – морально-етичні цінності.

Сучасний етап розвитку світової цивілізації характеризується процесами зближення та взаємовпливу окремо існуючих культур. Відбувається трансформація соціокультурної реальності, характерною рисою якої є переоцінка морально-етичних цінностей і формування їх нової ієрархії. Нормальне функціонування моралі в суспільстві можливо лише за умови інтеріоризації морально-етичних цінностей, тобто прийняття їх як своїх власних кожним представником певного соціуму.

У соціально-філософській літературі напрацьований певний концептуальний базис для вивчення морально-етичних цінностей. Разом з тим залишаються недостатньо висвітленими деякі аспекти, що пов'язані з реалізацією морально-етичних цінностей на соціальному та індивідуальному рівнях в умовах переоцінки ціннісних домінант у сучасному українському суспільстві.

Актуальність і важливість окресленого кола проблем та їх недостатня розробленість, у соціально-філософському дискурсі, зумовили постановку **наукового завдання**, яке полягає у соціально-філософському осмисленні морально-етичних цінностей в умовах їх переоцінки в сучасному українському соціумі, визначенні оптимальних шляхів та механізмів їх реалізації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами:

Дисертаційне дослідження виконано в рамках науково-дослідної роботи «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (державний реєстраційний номер 011U010462) кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» і являє собою напрям соціально-філософського дослідження морально-етичних цінностей сучасного суспільства.

Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», що відбулось 31 січня 2013 року (протокол №6).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є визначення найбільш оптимальних шляхів та механізмів реалізації морально-етичних цінностей у сучасному українському соціумі.

Мета дослідження обумовила постановку наступних завдань:

- розкрити зміст поняття «морально-етичні цінності»;
- простежити становлення морально-етичних цінностей в історико-філософському ракурсі;

- проаналізувати методологічні засади дослідження аксіосфери моралі сучасного суспільства;
- охарактеризувати особливості сучасного розвитку морально-етичних цінностей;
- виявити актуальні для української нації морально-етичні цінності;
- окреслити пріоритетні шляхи реалізації морально-етичних цінностей в українському суспільстві в сучасних умовах;
- розкрити значення освіти у діалектичному розвитку соціокультурного простору українського суспільства;
- дослідити роль художньо-образної інтерпретації філософського знання у формуванні системи цінностей сучасного суспільства.

Об'єкт дослідження – морально-етичні цінності.

Предмет дослідження – шляхи та механізми реалізації морально-етичних цінностей в сучасному українському соціумі.

Методи дослідження. Нами було встановлено, що теоретично найбільш ефективним стосовно предмету даного дослідження виступають аксіологічний та ментальний підходи, що дало можливість вказати на актуалізацію вивчення ціннісного виміру суспільного життя та виявити пріоритетні напрямки поліпшення духовного стану нашого суспільства.

Методологічна основа дисертації зумовлена поставленою метою і завданнями роботи і визначається, перш за все, гіпотетико-дедуктивним методом, завдяки якому ми змогли сформулювати, перевірити та конкретизувати систему гіпотез, серед яких конститутивну роль відіграло припущення про те, що специфіка пріоритетних морально-етичних цінностей і механізмів їх перенесення з суспільного на індивідуальний рівень пов'язана з ментальними особливостями свідомості представників певного етносу.

За допомогою конкретно-історичного методу було розкрито специфіку системи морально-етичних цінностей кожного історичного періоду та проаналізовано уявлення представників філософської думки щодо цього феномену в межах означеної епохи; визначено актуальні морально-етичні цінності в контексті історичних реалій, а також чинники, що детермінують процес їх переоцінки.

Використовуючи компаративістський метод, ми змогли оцінити ментально-специфічні особливості світогляду представників українського етносу як прикладу гармонійного поєднання характерних рис Заходу та Сходу; порівняти інституціональні моделі реалізації морально-етичних цінностей на Заході та в сучасній Україні; провести паралелі між філософськими ідеями М. О. Булгакова, в яких відображено його бачення морально-етичних цінностей, і поглядами представників західноєвропейської та вітчизняної філософської класики.

Метод структурно-функціонального аналізу дозволив представити морально-етичних як структурний елемент моралі, взаємопов'язаний з іншими складовими цієї системи, визначити його функціональне значення; вивчити структуру моральності, де саме почуття – як елемент системи – забезпечує ефективність взаємодії всіх інших елементів та регулює внутрішні зв'язки між

ними, що, у свою чергу, детермінує можливість реалізації моральності у свідомості особистості.

Герменевтичний метод був реалізований у ході детального розбору роману М. Булгакова у вигляді виявлення та експлікації етичних категорій як частин у циклічному процесі розуміння тексту, що дозволило нам визначити концептуальні основи цілого, а саме – запропонованої автором системи морально-етичних цінностей, яку було введено в контекст роману шляхом художньо-образної інтерпретації.

Діалектичний метод було застосовано в ході аналізу ключових для Булгакова цінностей добра та зла, завдяки чому виявилось можливим донести точку зору автора про нерозривний зв'язок цих двох категорій і показати його специфічну, нехарактерну для християнства концепцію щодо «рівновеликості» цих двох начал.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що на основі аналізу морально-етичних цінностей сучасного українського суспільства було визначено, що в якості пріоритетного, такого, що відповідає українській ментальності, шляху їх реалізації на рівні індивідуального суб'єкта виступає система гуманітарної освіти, а саме – вивчення філософських дисциплін; художньо-образна ж інтерпретація цих цінностей є оптимальним механізмом їх трансляції і закріплення у свідомості особистості.

Вирішення поставлених завдань сприяло досягненню мети дослідження, обумовило та підтвердило наукову новизну отриманих результатів.

Вперше:

– обґрунтовано доцільність вживання концепту «морально-етичні цінності» при дослідженні аксіосфери моралі соціуму та шляхів їх реалізації на рівні індивідуального суб'єкту в якості поняття, змістовне поле якого, виходячи з визначення моралі як однієї з історичних форм суспільної свідомості, а етики як сфери знання, що відіграє роль каналу ретрансляції морально-етичних цінностей від соціуму до особистості, включає як соціальний, так і освітній виміри;

– виявлено, що в якості пріоритетних для української нації морально-етичних цінностей, орієнтація на які може позитивно вплинути на духовне становлення окремої особистості та подальший розвиток українського суспільства, виступають любов, яка, виходячи з кордоцентричності українського світовідчуття, втілює в собі одночасно і цільовий, і мотиваційний зміст, а також відповідальність, що повинна мати конститутивне значення у співвідношенні з такою цінністю як «свобода»;

– доведено принципове та первинне значення художньо-образної інтерпретації філософського знання в якості ефективного механізму трансляції морально-етичних цінностей, що оптимізує процес інтеріоризації цінностей у свідомості представників українського соціуму як носіїв специфічної емоційної ментальності;

– введено в науковий обіг поняття «морально-етична особистість», яка, як суб'єкт духовної діяльності, засновує свою активність на освітньо-інтенціональному пізнанні суспільного буття; діючи на підставі глибокої

переконаності в пріоритеті морально-етичних цінностей, здатна ставити перед собою високі моральні цілі і виробляти рішення в конкретних обставинах, керуючись принципом людяності як фундаментальною основою розвитку суспільства.

Уточнено:

– розуміння морально-етичних цінностей як структурних елементів моралі, що на кожному історичному етапі змінюють свою якісну та кількісну характеристики в межах соціальної системи, не виключаючись з неї в повному обсязі;

– значення освіти, зокрема блоку філософських дисциплін, що, в силу свого недеklarативного та діалогічного характеру, відповідають українській ментальності і тим самим виступають оптимальним шляхом реалізації морально-етичних цінностей у свідомості окремої особистості;

– сутність методології ментального підходу до дослідження морально-етичних цінностей, що мають вирішальне значення в певному суспільстві на конкретному історичному етапі його розвитку та інтеріоризуються представниками даного соціуму, тобто в онтологічному та гносеологічному аспектах.

Дістало подальшого розвитку:

– дослідження соціально-філософських поглядів, що містять аксіологічний аналіз об'єктивного та суб'єктивного вимірів моральної свідомості;

– аналіз основних детермінант, що суттєво впливають на процес переоцінки морально-етичних цінностей як сучасного суспільства, так і окремої особистості, а також з'ясування специфіки їх дії в умовах українських реалій.

Практичне значення одержаних результатів: положення дисертаційного дослідження, що були представлені, можуть бути використані для розробки стратегії духовного розвитку суспільства та в роботі громадських інституцій, що пов'язані з цією сферою. Знання специфіки, шляхів та механізмів трансляції морально-етичних цінностей дозволяє вирішити проблему оптимізації процесу формування моральності особистості в умовах становлення громадянського суспільства та правової держави в сучасній Україні.

Результати та висновки дисертаційного дослідження можуть знайти практичне застосування в ході викладання таких курсів як «Філософія», «Соціальна філософія», «Етика», «Естетика», «Філософія освіти», «Соціологія», «Культурологія», а також спецкурсів, в яких акцентується увага на специфіці взаємозв'язку філософії та літератури.

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані для подальшої розробки соціально-філософського аспекту аксіосфери моралі.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження було презентовано на міжнародних та всеукраїнських конференціях, серед яких: Міжнародна наукова конференція «Філософська і культурологічна думка в Україні в контексті сучасного

світового соціокультурного процесу» (Одеса, 2004 р.); Міжнародна наукова конференція «Біографічний метод в сучасному гуманітарному знанні» (Одеса, 2004 р.); Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2005» (Київ, 2005 р.); Наукова конференція «Сучасні проблеми дослідження теоретичного надбання М. М. Бахтіна» (Одеса, 2005 р.); III міжнародна наукова конференція «Біографічний метод в сучасному гуманітарному знанні» (Одеса, 2006 р.); Наукова конференція «Срібний вік: діалог культур» (Одеса, 2006 р.); Міжнародний міжвузівський науково-практичний семінар «Роль філософських дисциплін у формуванні сучасного світогляду студентів вищої школи в Україні» (Одеса, 2010 р.); VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку» (Запоріжжя, 2011 р.); Міжнародна наукова конференція «Людина і світова глобалізація: перспективи та межі розвитку» (Дніпропетровськ, 2011 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Рубіжне, 2011 р.); III Всеукраїнська науково-практична конференція «Українська культура та ментальність: самобутність в умовах глобалізації» (Сімферополь, 2012 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітаристики у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Луганськ, 2012 р.); Міжнародна наукова конференція «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (Одеса, 2012 р.); VIII Всеукраїнська науково-практична конференція молодих науковців «Процеси сучасної глобалізації і Україна» (Одеса, 2013 р.); Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2013» (Київ, 2013 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція «Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспект» (Луганськ, 2013 р.); Всеукраїнська наукова конференція «Освіта та соціалізація особистості» (Одеса, 2014 р.); Міжнародна наукова конференція, присвячена пам'яті А. І. Кавалерова «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (Одеса, 2014 р.).

Положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювались на засіданнях наукового семінару кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Публікації. Результати дисертаційного дослідження викладені у 22 публікаціях, серед яких 6 статей, опублікованих у спеціалізованих наукових виданнях, відповідно до переліку фахових видань України, одна – у періодичному закордонному науковому виданні з філософії, що входить до наукометричної бази, 16 статей в інших наукових збірках та матеріалах конференцій.

Структура дисертації обумовлена метою й завданням дослідження та відображає логічну послідовність вивчених питань. Робота складається зі

вступу, трьох розділів, які містять 6 підрозділів, а також висновків й списку використаних першоджерел.

Основний текст дисертації викладений на 156 сторінках, крім цього список використаних джерел (221 найменування) нараховує 22 сторінки. Загалом, 178 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми, її зв'язок з науково-дослідними програмами, планами, темами; визначаються мета, задачі, об'єкт і предмет, методологічний інструментарій дослідження, розкрита й деталізована новизна та практична значущість отриманих результатів, їхня апробація, структура й обсяг дисертації.

У першому розділі **«Вихідні детермінанти морально-етичних цінностей»** розкривається їх специфіка на кожній стадії розвитку суспільства та особливості реалізації на рівні індивідуального суб'єкту.

Перший підрозділ – *«Становлення морально-етичних цінностей у суспільстві»* – присвячений визначенню пріоритетних для певного історичного етапу розвитку суспільства морально-етичних цінностей та розкриттю їх сутності різними представниками філософської думки.

Морально-етичні цінності носять конкретно-історичний характер. Першим кроком до формування змісту морально-етичних цінностей було розуміння того, що є корисним і шкідливим, тому головними ціннісними константами в первісному суспільстві виступали рівність, взаємодопомога, співпраця. Аксиологічними пріоритетами моральної свідомості людини античної епохи були мужність, стійкість, справедливість. В епоху Середньовіччя головною морально-етичною цінністю вважається любов до ближнього свого як концентрована форма любові до Бога. В гуманістичній філософії Відродження людина розглядається як творець свого життя і долі, що є носієм майже богоподібної свободи. Завершення класичного періоду філософії, що значною мірою пов'язане з відмовою від поширеного в епоху нового часу раціоналістично обґрунтованого варіанту функціонування морально-етичних цінностей, знаменується майже повним запереченням цінності свободи, щастя та справедливості.

У філософському дискурсі існували різні погляди на природу та зміст морально-етичних цінностей. Аналіз їх онтологічної сутності здійснено у працях таких представників філософської класики як Платон, Аристотель, Августин Блаженний, Піко делла Мірандола, І. Кант, Г. Гегель, Г. Лотце, М. Гартман, Е. Гуссерль, М. Шелер.

Таким чином, для кожного періоду розвитку соціуму характерна певна система морально-етичних цінностей, зміна якої детермінується певними чинниками, що зумовлює необхідність дослідження процесу переоцінки ціннісної ієрархії моралі сучасного суспільства, зокрема українського.

У другому підрозділі – *«Морально-етичні цінності індивідуального суб'єкта»* – аналізуються різні підходи до вирішення проблеми виникнення

морально-етичних цінностей на рівні індивідуального суб'єкта, шляхів та механізмів їх трансляції.

В межах релігійного підходу єдиним витокom морально-етичних цінностей в людині вважається Бог; кардинально ж відмінна позиція, що абсолютизує значення біологічного чинника у виникненні моралі, представлена поглядами Ч. Дарвіна, Т. Добжаньски, В. П. Ефроїмсона. На думку представників наукового дискурсу таких, як К. Маркс, Е. Дюркгейм, М. Вебер, мораль має соціальну природу. Дотримуємось позиції, згідно якої моральність людини є гармонійним поєднанням дії таких двох чинників: природжених схильностей та здібностей людини, а також впливу соціального середовища, в якому вона перебуває і з яким себе ідентифікує.

Основними соціальними інститутами, що здатні здійснити значний внесок в процес становлення системи морально-етичних цінностей особистості виступають родина та система освіти, а також засоби масової комунікації. Дослідники цієї проблеми, наголошуючи на пріоритетності родини або засобів масової комунікації у формуванні моральності індивідуального суб'єкта, водночас вказують на наявність регресивних змін інституту сім'ї та деструктивність комунікативного впливу, що знижує їх значення у становленні високоморальної особистості та збільшує значення освіти як оптимального каналу трансляції морально-етичних цінностей.

Сам процес реалізації морально-етичних цінностей на рівні суб'єкта передбачає необхідність становлення у людини моральних почуттів, в зв'язку з чим актуалізується питання пріоритетності розуму (Р. Декарт, І. Кант, Г. Гегель), або емоцій (Е. Шефтсбері, Ф. Brentano, М. Шелер) в пізнанні аксіосфери моралі. Визнання наявності в тому чи іншому соціумі переважно раціонального або емоційного типу особистості, зумовлює необхідність врахування цього моменту при виборі механізмів трансляції морально-етичних цінностей.

У другому розділі – **«Соціально-філософські підстави аналізу морально-етичних цінностей сучасного суспільства»** – обґрунтовано методологічні основи соціально-філософського дослідження морально-етичних цінностей, визначено, які з них актуалізуються в сучасному українському суспільстві, проаналізовано детермінанти переоцінки ціннісної системи в цілому.

У першому підрозділі *«Теоретико-методологічні засади дослідження морально-етичних цінностей»* розкрито зміст поняття «морально-етичні цінності», визначено ефективні підходи та методи їх дослідження.

У філософії існують різні підходи та методи дослідження моралі. Як найбільш теоретично ефективний виділяється аксіологічний підхід, в основі якого знаходиться ціннісне сприйняття соціальної реальності, що було предметом дослідження таких видатних науковців як Є. Р. Борінштейн, Е. А. Гансова, Н. П. Гедікова, П. С. Гуревич, І. В. Єршова-Бабенко, А. А. Кавалеров, М. С. Каган, О. Б. Петінова, Н. С. Розов, Л. Н. Столович, О. В. Халапсіс, В. К. Шохін. Розгляд різних дефініції цього поняття, дозволив дійти висновку, що цінності, як визначальний елемент індивідуальної та

суспільної свідомості, являють собою матеріальні або духовні значимості, що, виступаючи мотивуючим і цільовим механізмом, слугують ідеальними детермінантами особистісної та соціальної активності.

Конститутивне значення в дослідженні морально-етичних цінностей має ментальний підхід. У науковій літературі створено певний фундамент для вивчення ментальних підстав соціального та індивідуального буття. Значний внесок у дослідження даного питання зробили такі видатні вітчизняні та зарубіжні науковці як І. В. Балашенко, І. В. Бичко, Є. Р. Борінштейн, М. С. Грушевський, Ю. А. Добролюбовська, Н. В. Іванова, С. Б. Кримський, Л. Леві-Брюль, О. В. Лісеєнко, Д. В. Полежаєв, Т. М. Поплавська, М. В. Попович, Л. Февр, Д. І. Чижевський. Визначено, що ментальність являє собою глибинний рівень колективної та індивідуальної свідомості, що включає і позасвідоме, відносно стійку сукупність настанов і схильностей індивіда або соціальної групи, що спонукають до певного типу сприйняття, мислення та дій. В якості основних, притаманних нашому етносу ментальних особливостей виступають індивідуалізм та емоційність, які обумовлюють специфіку наявної системи морально-етичних цінностей, корегування якої повинно базуватися на використанні відповідних механізмів.

У другому підрозділі *«Проблема переоцінки морально-етичних цінностей у сучасному суспільстві»* визначено морально-етичні цінності, що мають конститутивне значення в сучасному українського суспільстві, та детермінанти, що обумовили зміну аксіосфери моралі сучасної України.

Переоцінка морально-етичних цінностей є певним станом аксіосфери суспільства, що знаходиться в процесі трансформаційних змін. Детермінантами переходу від однієї системи цінностей до іншої у сучасному суспільстві, на відміну від попередніх епох, виступають не тільки релігія, соціально-економічні, суспільно-політичні перетворення, а й інтеграційний фактор. Дослідження цієї проблеми знайшло своє відображення в філософії Ф. Ніцше, Л. Фейєрбаха, К. Маркса, С. К'єркегора, Ж.-П. Сартра, М. Гайдеггера, К. Ясперса, Е. Дюркгейма тощо.

У сучасному українському соціумі на перший план виходить така морально-етична цінність як свобода, змістовна сторона якої при цьому має свої специфічні національні риси. Позбавлене упродовж століть можливості справжнього духовного самовизначення українство сформувало занадто романтичне уявлення про свободу, яке на практиці здатне привести до сваволі. Межею свободи кожного окремого індивіду виступає особиста відповідальність, що як незаперечна цінність морального буття людини у суспільстві, не тільки повинна займати одне з пріоритетних місць у системі морально-етичних цінностей, але й передувати реалізації свободи на соціальному та особистісному рівнях.

Специфіка національної форми моралі знаходить свій прояв і у співвідношенні таких категорій як «обов'язок» та «любов». Розгляд любові як морально-етичної цінності носить багатоаспектний характер. Тому при визначенні людини як «ens amans» – люблячого буття (М. Шелер) мається на увазі не тільки гносеологічний аспект – можливість за допомогою «логіки

серця» розкрити змістовну сторону світу цінностей та порядок їх досягнення людиною, а й ступінь мотиваційного значення обов'язку та любові. В сучасному українському суспільстві у відповідності із запитамі інноваційного глобального середовища відбувається поступовий відхід від «матеріалістичної» системи цінностей (Р. Інглгарт), центральне місце в якій займає саме обов'язок (Г. Клагес). Крім цього, внаслідок ментальних особливостей нашої нації, яка характеризується сприйняттям навколишнього світу через «серце», мотивування відбувається за допомогою специфічних механізмів з орієнтацією на відповідні морально-етичні цінності. Так, більш раціональні європейці зорієнтовані значною мірою на обов'язок, а любов ними сприймається лише як мінливе суб'єктивне почуття. Для українців же ця цінність має всеохоплюючий, вселенський характер, що передбачає любов до людини як такої. У цьому контексті ми маємо достатні підстави для того, щоб підкреслити домінуючу роль емоцій в моральній мотивації українців, що виражається в пріоритетності для них серед інших морально-етичних цінностей саме любові.

У третьому розділі – **«Морально-етичні цінності в соціокультурному просторі сучасного українського суспільства»** – доведено, що основним шляхом реалізації морально-етичних цінностей на індивідуальному та суспільному рівнях виступає система освіти, зокрема блок філософських дисциплін, а оптимальним механізмом впливу на свідомість особистості – художньо-образна інтерпретація філософського знання.

У першому підрозділі – *«Освіта як основний напрямок реалізації морально-етичних цінностей в соціокультурному просторі українського суспільства в сучасних умовах»* – обґрунтовується пріоритетне значення освіти, зокрема циклу філософських дисциплін, в процесі реалізації морально-етичних цінностей на рівні індивідуального суб'єкта.

Освіта є історично обумовленим суспільним процесом, що реалізується в межах певного соціокультурного середовища, в якому переважають ті чи інші соціально значимі цінності. Ціннісний зміст освіти є особливим предметом дослідження в межах філософії освіти, вагомий внесок у розробку якої здійснили В. П. Андрущенко, І. В. Бичко, Є. Р. Борінштейн, Е. А. Гансова, Б. С. Гершунський, Л. В. Губерський, М. С. Дмитрієва, О. С. Запесоцький, І. А. Зязюн, Н. В. Іванова, С. Ф. Клепко, А. Є. Конверський, М. С. Конох, В. Г. Кремень, І. Г. Мисик, В. О. Огнев'юк, О. П. Пунченко, М. І. Романенко, М. Ф. Цибра та інші.

Освіта, виступаючи ретранслятором найважливіших та історично сталих норм і цінностей буття, забезпечує засвоєння особистістю морально-етичних цінностей суспільства таким чином, щоб аксіологічні орієнтири окремого індивіда стали регуляторами соціальної поведінки людей у цілому. Але її зміст не обмежується трансляційною функцією. Будучи простором творчого освоєння нової інформації, формування нових здібностей та набуття практичного досвіду, освіта являє собою реальність, в якій народжуються нові цінності, що зумовлюють формування ціннісних орієнтацій всього суспільства. Саме система освіти покликана здійснювати відповідне, орієнтоване на

ідеальну модель, корегування на рівні окремого індивідуального суб'єкта; зокрема – втілення у життя моделі передування відповідальності свободі.

Найбільший потенціал у збереженні духовності та формуванні високоморальної людини має саме гуманітарна складова освіти, зокрема блок філософських дисциплін, що безпосередньо забезпечує моральне наслідування та духовний розвиток людини як цілісної особистості. Результатом занурення у глибини філософського знання, де людина отримує імпульс до критичного сприйняття реальності, яка не відповідає її власним моральним ідеалам, стає конструювання у свідомості суб'єкта уявного образу світу, що являє собою сферу панування морально-етичних цінностей, справедливого та гідного життя.

У другому підрозділі – *«Художньо-образна інтерпретація філософського знання як засіб трансляції морально-етичних цінностей»* – доводиться ефективність застосування художньо-образної інтерпретації філософського знання для реалізації морально-етичних цінностей на рівні індивідуального суб'єкта.

Використання терміну «художньо-образна інтерпретація філософських концептів» як експлікації знання більш зрозумілою мовою – мовою символічної реальності художніх образів обумовлене специфікою об'єкта трансляції. Безпрецедентність застосування саме художньо-образної інтерпретації філософського знання як засобу трансляції морально-етичних цінностей впливає з необхідності, у першу чергу, формування морального почуття як визначальної складової морального вчинку та умови реалізації морально-аксіологічних домінант, що виявляється можливим лише при наявності моральних переживань. Крім того, це впливає із потреби враховувати специфіку морального пізнання взагалі та ментальних особливостей українського етносу, де перевага почуттєвої складової та розуміння навколишнього світу через «серце» обумовлює необхідність використання відповідних емоційних механізмів впливу на свідомість індивіда.

Одним з найбільш значимих видів мистецтва виступає художня література. Філософія і література глибоко взаємопов'язані: філософія в силу свого світоглядного потенціалу не може не впливати на художню творчість, але й сама потребує образно-емоційних засобів виразності, притаманних художній літературі. Яскравим прикладом цього є роман М. Булгакова «Майстер і Маргарита», в якому репрезентовані як в явній, так і в метафоричній формі такі морально-етичні цінності як добро та зло, доброта, милосердя, співчуття, честь та свобода.

У сучасному українському соціумі прагнення до свободи знаходить свій прояв не тільки у зовнішній формі, а й у внутрішній здатності особистості до сприйняття інформації, яку вона отримує. Оптимізація процесу моральної соціалізації особистості передбачає необхідність врахування волелюбного характеру українців, тому механізм трансляції морального знання має носити ненав'язливий характер, тобто бути зверненим, у першу чергу, до емоційної сфери свідомості індивідуального суб'єкта. Саме таким механізмом, на нашу думку, виступає художньо-образна інтерпретація філософського знання.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні представлені узагальнення й нове вирішення актуального **наукового завдання**, яке полягає у соціально-філософському осмисленні морально-етичних цінностей в умовах їх переоцінки в сучасному українському соціумі, визначенні оптимальних шляхів та механізмів їх реалізації.

Відтак, проведене дослідження дозволяє в узагальненому теоретичному вигляді зробити наступні висновки.

1. Морально-етичні цінності в онтологічному аспекті являють собою аксіологічну складову моралі певного соціуму, що, реалізуючись на рівні свідомості індивідуального суб'єкта, виконує функцію життєвого орієнтування і дозволяє встановити зв'язок між вчинком людини та загальноприйнятою системою соціальних цінностей. У гносеологічному аспекті – це цінності, що досліджуються та транслюються від соціуму до особистості засобами філософії як сфери знання і навчальної дисципліни, що належить до інституту освіти і виступає детермінантою перетворення соціально-загального в індивідуально-одиничне.

2. Система морально-етичних цінностей носить конкретно-історичний характер, що розкривається через зміну якісних та кількісних показників певного елемента цієї системи – конкретної морально-етичної цінності – на кожному історичному етапі розвитку суспільства. Якісний показник вказує на наявність тієї чи іншої цінності в типовому для даного соціуму комплексі морально-аксіологічних доміант, кількісний же – на ту роль, яку вона відіграє у суспільстві. Слід зазначити, що при цьому більшість елементів цієї системи не виходять за її межі, а зазнають певних трансформацій свого змісту, що лише змінює їх статус у ціннісній ієрархії.

3. Актуалізація певних цінностей обумовлена трансформацією всієї системи моралі, зміст якої визначає уявлення про вище благо та форму моралі, що переважають в суспільстві. Зміни на суспільному рівні передбачають і відповідні перетворення моральної складової свідомості індивідуального суб'єкта, зокрема цінностей, що реалізуються як його ціннісні орієнтації, та комплексу добродійностей, до яких він прагне на шляху до морального самовдосконалення.

4. Зміна системи морально-етичних цінностей, крім того, пов'язана з процесом їх переоцінки, детермінованим релігійними, економічними або соціально-політичними чинниками. На сучасному етапі розвитку це обумовлено ще й інтеграційним фактором, внаслідок чого відбувається динамічна трансформація структури і якості людської цивілізації. Конститутивну роль починають відігравати процеси глобалізації, індивідуалізації, технократизації тощо.

5. Виходячи з необхідності формування системи морально-етичних цінностей, що, з одного боку, буде відповідати загальноцивілізаційним принципам моралі, а з іншого – має гармонійно доповнювати традиційний світогляд української нації, слід враховувати такі, притаманні нашому етносу

ментальні особливості як індивідуалізм і емоціональність. Так, в якості морально-етичних цінностей, що мають конститутивне значення в подальшому становленні національної форми моралі, слід виділити відповідальність та свободу. При цьому, для досягнення високоморального стану українського соціуму при визначенні пріоритетності цих двох категорій слід виходити з принципу передування саме відповідальності. В якості інших морально-аксіологічних домінант мають виступити любов та обов'язок; виходячи з кордоцентричності українського світовідчуття, визначальну роль в їх співвідношенні має відігравати саме любов, втілюючи одночасно і цільовий, і мотиваційний зміст.

6. Високоморальне суспільство, де панує любов та відповідальність, можливе лише за умови ефективної моральної соціалізації його представників, що включає як отримання етичного знання про актуальні у даному соціумі цінності, так і їх інтеріоризацію та реалізацію у відповідній діяльності, наявність якої визначає людину як морально-етичну особистість.

7. Реалізація морально-етичних цінностей на рівні індивідуального суб'єкту передбачає гармонійне поєднання природжених схильностей, здібностей людини та впливу соціального середовища, в якому вона перебуває і з яким себе ідентифікує. Кризовий стан сучасного соціуму визначає неможливість очікування стихійного виникнення моральності людини та зумовлює необхідність цілеспрямованого впливу на свідомість особистості з метою формування її аксіосфери моралі. В якості основних соціальних інститутів у цьому сенсі виступають родина, система освіти та засоби масової комунікації. Найбільш ефективним з них, здатним компенсувати недоліки сімейної освіти та скорегувати деформовану в результаті маніпулятивних впливів засобів масової комунікації систему морально-етичних цінностей, виступає інститут освіти.

8. Визначальною цінністю сучасної освіти виступає трансляція морально-етичних цінностей, результатом чого є формування високоморальної особистості. Найбільший потенціал у здійсненні цієї відповідальної місії має гуманітарна освіта, зокрема – цикл філософських дисциплін, в межах якого стає можливим систематичне обґрунтування і цілісне бачення цієї системи аксіологічних домінант. Саме філософія, в силу свого проблематичного, недекларативного, плюралістичного, діалогічного характеру, сприяє самостійному, вільному, творчому орієнтуванню в світі морально-етичних цінностей.

9. У філософському осмисленні людської мотивації традиційно присутня опозиція «розум – емоції», яка приводить до необхідності визнання пріоритетності в тому чи іншому соціумі переважно емоційного або раціонального типу особистості і відповідно – врахування цього моменту при побудові стратегії трансляції морально-етичних цінностей, апелюючи відповідно до розуму або до почуттів. Виходячи зі специфіки формування морального почуття як умови реалізації морально-аксіологічних домінант та ментальних особливостей українського етносу, а саме – переваги почуттєвої складової і розуміння навколишнього світу за допомогою «серця», впливає

необхідність використання художньо-образної інтерпретації філософського знання, його експлікації більш зрозумілою мовою символічної реальності художніх образів в якості засобу трансляції морально-етичних цінностей.

10. Однією з найбільш вдалих форм художньо-образної інтерпретації філософського знання виступає художня література з її образно-емоційними засоби виразності, що дозволяє ефективно формувати моральні почуття. Філософія та література знаходяться у тісному взаємозв'язку. Роман М. Булгакова «Майстер і Маргарита», який було запропоновано в якості ілюстрації до нашого дослідження, виступає авторською філософською концепцією, внаслідок чого автора можна ідентифікувати як письменника, творчість якого являє собою взірць філософствування у вигляді високохудожнього літературного твору.

11. Сучасне українське суспільство повинно орієнтуватися на таку модель реалізації морально-етичних цінностей, де системоутворюючим буде виступати принцип передування відповідальності розширенню меж свободи на загальному та індивідуальному рівнях у всіх сферах життєдіяльності соціуму – духовній, економічній, політичній, екологічній; для затвердження цієї парадигми українська держава зобов'язана впроваджувати гуманітаризацію освіти, зокрема збільшення кількості годин на блок філософських дисциплін. Формування патріотичного почуття, потреба в якому актуалізується у сучасній Україні, обумовлює необхідність у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу враховувати орієнтованість українців – в силу притаманного їм емоційного сприйняття дійсності – здебільше на любов, ніж на обов'язок. Виходячи з ментальних особливостей представників українського соціуму – емоційного, «кордоцентричного» характеру пізнання – форма донесення знання про актуальні в нашій країні морально-етичні цінності повинна бути художньо-образною.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті у фахових виданнях, зареєстрованих у МОН України:

1. Юшкевич Ю. С. Морфологічний аналіз аксіосфери освіти / Ю. С. Юшкевич // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. — 2011. — №4 (50). — С. 184-189.
2. Юшкевич Ю. С. Аксіологічна складова української ментальності та механізми її збереження / Ю. С. Юшкевич // Наукове пізнання : методологія та технологія. — 2012. — №1 (28). — С. 140-144.
3. Юшкевич Ю. С. Теоретико-методологічні засади дослідження морально-етичних цінностей / Ю. С. Юшкевич // Наукове пізнання : методологія та технологія. — 2012. — №2 (29). — С. 152-157.
4. Юшкевич Ю. С. До питання про шляхи реалізації морально-етичних цінностей / Ю. С. Юшкевич // Філософські дослідження : Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Випуск №19. — Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. — С. 190-199.

5. Юшкевич Ю. С. Філософський потенціал художньої літератури / Ю. С. Юшкевич // Вісник СевНТУ : зб. наук. пр. Вип. 141/2013. Серія : Філософія. — Севастополь, 2013. — С. 96-100.

Статті у фахових виданнях інших держав:

1. Юшкевич Ю. С. Детерминанты переоценки морально-этических ценностей в современном обществе / Ю. С. Юшкевич // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. — 2014. — №2. — С. 72-76.

Статті в інших наукових збірках та матеріалах конференцій:

1. Юшкевич Ю. С. Источники философской рефлексии М. А. Булгакова / Ю. С. Юшкевич // Філософські пошуки. — Вип. XVII-XVIII. — Львів-Одеса : Cogito-Центр Європи, 2004. — С. 476-487.

2. Юшкевич Ю. С. Поэтика взаимосвязей: творчество писателей — творчество философов / В. А. Дьяков, Ю. С. Юшкевич // [Срібний вік: діалог культур] : збірник наукових статей за матеріалами Міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті професора С. П. Ільйова / Відп. ред. Н. М. Раковська. — Одеса : Астропринт, 2007. — С. 447-457.

3. Юшкевич Ю. С. Трансформаційні тенденції аксіосфери українського соціуму в епоху глобалізації / Ю. С. Юшкевич // Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. — Науки : економіка, політологія, історія. — 2012. — №23 (175). — С. 186-189.

4. Юшкевич Ю. С. Глобалізаційні процеси в сучасній Україні : аксіологічний контекст / Ю. С. Юшкевич // Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. — Науки : економіка, політологія, історія. — 2013. — №11 (190). — С. 75-81.

5. Юшкевич Ю. С. Художня література та філософія : проблеми взаємозв'язку / Ю. С. Юшкевич // [Дні науки філософського факультету-2005] : (26-27 квітня 2005 року) : матеріали доповідей та виступів міжнародної наукової конференції. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2005. — Ч. IV. — С. 46-47.

6. Юшкевич Ю. С. Гуманітарна складова освіти як засіб подолання технократичних тенденцій в сучасній культурі / Л. О. Сандюк, Ю. С. Юшкевич // [Роль философских дисциплин в формировании современного мировоззрения студентов высшей школы в Украине] : (10 декабря 2010) : материалы международного межвузовского научно-практического семинара. — Одесса : «ВМВ», 2011. — С. 51-57.

7. Юшкевич Ю. С. Різні підходи до класифікації поняття «цінність» / Ю. С. Юшкевич // Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку [Текст] : Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції «Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку» (м. Запоріжжя, 29-30 вересня 2011 р.) / Всеукраїнське громадянське об'єднання «Нова освіта» — Запоріжжя, 2011. — С. 109-112.

8. Юшкевич Ю. С. Аксіосфера освіти в інноваційному суспільстві / Ю. С. Юшкевич // Людина і світова глобалізація : перспективи та межі розвитку [Текст] : Тези Міжнародної наукової конференції / Дніпропетр. Нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2011. — С. 106-107.

9. Юшкевич Ю. С. Морально-етичне піднесення особистості як імператив сьогодення / О. В. Сулим, Ю. С. Юшкевич // Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі : національний та інтернаціональний аспект : зб. наукових праць / за заг. ред. к.філос.н. М. А. Журби — Частина I. — Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. — С. 45-47.

10. Юшкевич Ю. С. Українська ментальність та роль гуманітарної освіти в її відтворенні / Ю. С. Юшкевич // Українська культура та ментальність: самобутність в умовах глобалізації / Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції 26-28 січня 2012 р. — Сімферополь : Кримський інститут бізнесу УЕУ, 2012. — С. 219-221.

11. Юшкевич Ю. С. Національно-духовні цінності в контексті глобалізаційно-інформаційних процесів / Ю. С. Юшкевич // Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітаристики у сучасному інформаційному просторі : національний та інтернаціональний аспекти : зб. наукових праць / за заг. ред. к.філос.н. М. А. Журби — Частина I. — Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. — С. 226-229.

12. Юшкевич Ю. С. Морально-етичні цінності в світлі трансформаційних процесів в Україні / Ю. С. Юшкевич // Матеріали міжнародної наукової конференції 2-3 жовтня 2012 року (додаток) // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. — 2012. — №4 (54). — С. 122-123.

13. Юшкевич Ю. С. Аксіологічний вимір духовної безпеки сучасного українського суспільства / Ю. С. Юшкевич // «Дні науки філософського факультету-2013», Міжн. наук. конф. (2013 ; Київ). Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету-2013», 16-17 квіт. 2013 р. : [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. — Ч. 8. — С. 256-258.

14. Юшкевич Ю. С. Індивідуалізм як феномен постіндустріального суспільства / Ю. С. Юшкевич // Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі : національний та інтернаціональний аспект : зб. наукових праць / за заг. ред. к.філос.н. М. А. Журби. — Частина I. — Луганськ : ФОП Котова О. В., 2013. — С. 125-128.

15. Юшкевич Ю. С. Освіта як один з визначальних чинників моральної соціалізації особистості / Ю. С. Юшкевич // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Освіта та соціалізація особистості» (25-26 березня 2014). — Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2014. — С. 76-77.

16. Юшкевич Ю. С. Актуалізація ментального підходу до дослідження морально-етичних цінностей / Ю. С. Юшкевич // Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті А. І. Кавалерова «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (29-30 травня 2014). — Одеса, ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2014. — С. 69-70.

АНОТАЦІЯ

Юшкевич Ю. С. Морально-етичні цінності як предмет соціально-філософського аналізу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2014.

Дисертація присвячена дослідженню морально-етичних цінностей, аналізу їх переоцінки в сучасному українському соціумі, виявленню найбільш оптимальних шляхів і механізмів їх реалізації на соціальному та індивідуальному рівнях.

Морально-етичні цінності в онтологічному аспекті розуміються як структурні елементи моралі, що на кожному історичному етапі змінюють свою якісну та кількісну характеристики в межах соціальної системи, не виключаючись з неї в повному обсязі. В якості пріоритетних для української нації морально-етичних цінностей виступають любов, яка, виходячи з кордоцентричності українського світовідчуття, втілює в собі одночасно і цільовий, і мотиваційний зміст, а також відповідальність, що повинна мати конститутивне значення у співвідношенні з такою цінністю як свобода.

У гносеологічному аспекті вони являють собою цінності, що досліджуються та транслюються від соціуму до особистості засобами філософії, де принципове та первинне значення має її художньо-образна інтерпретація.

Ключові слова: цінність, морально-етичні цінності, морально-етична особистість, менталітет, гуманітарна освіта, аксіосфера освіти, етичне знання, художньо-образна інтерпретація.

АННОТАЦИЯ

Юшкевич Ю. С. Морально-этические ценности как предмет социально-философского анализа. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, 2014.

Диссертация посвящена исследованию морально-этических ценностей, анализу их переоценки в современном украинском социуме, выявлению наиболее оптимальных путей и механизмов их реализации на социальном и индивидуальном уровнях.

Морально-этические ценности в онтологическом аспекте представляют собой аксиологическую составляющую морали определенного социума, которая, реализуясь на уровне сознания индивидуального субъекта, выполняет функцию жизненного ориентирования и позволяет установить связь между поступком человека и общепринятой системой социальных ценностей. В

гносеологическом аспекте – это ценности, которые исследуются и транслируются от социума к личности средствами философии как области знания и учебной дисциплины, относящейся к институту образования.

Система морально-этических ценностей носит конкретно-исторический характер, что раскрывается через изменение качественных и количественных показателей определенного элемента этой системы – конкретной морально-этической ценности – на каждом историческом этапе развития общества. Качественный показатель указывает на наличие той или иной ценности в типичном для данного социума комплексе морально-аксиологических доминант, количественный – на ту роль, которую она играет в обществе.

Изменение системы морально-этических ценностей связано с процессом их переоценки, что обусловлено определенными социокультурными факторами. На современном этапе развития социума изменение системы морально-этических ценностей детерминировано не только религиозными, экономическими или социально-политическими факторами, но и интеграционным фактором, вследствие чего происходит динамическая трансформация структуры и качества человеческой цивилизации. Ведущую роль начинают играть процессы глобализации, индивидуализации, технократизации.

В качестве морально-этических ценностей, имеющих конститутивное значение в дальнейшем становлении национальной формы морали, следует выделить ответственность и свободу. Для достижения высоконравственного состояния украинского социума, при определении приоритетности этих двух категорий следует исходить из принципа предшествования именно ответственности. В качестве других морально-аксиологических доминант выступают любовь и долг; при этом, исходя из кордоцентричности украинского мироощущения, определяющую роль в их соотношении играет именно любовь, воплощающая одновременно и целевое, и мотивационное значение.

В качестве основных социальных институтов, ответственных за реализацию морально-этических ценностей на уровне индивидуального субъекта, выступают семья и система образования, а также средства массовой коммуникации. Наиболее эффективным из них, способным компенсировать недостатки семейного образования и скорректировать деформированную в результате манипулятивных воздействий средств массовой коммуникации систему морально-этических ценностей, выступает институт образования. Наибольший потенциал имеет гуманитарное образование, в частности – цикл философских дисциплин, в рамках которого становится возможным систематическое обоснование и целостное видение системы морально-этических ценностей. Именно философия, в силу своего проблематичного, недекларативного, плюралистического, диалогического характера, способствует самостоятельному, свободному, творческому ориентированию в мире морально-этических ценностей.

В философском осмыслении человеческой мотивации традиционно присутствует оппозиция «разум – эмоции», которая приводит к необходимости признания приоритетности в том или ином социуме преимущественно

эмоционального или рационального типа личности и соответственно – учета этого момента при построении стратегии трансляции морально-этических ценностей, апеллируя соответственно к разуму или к чувствам. Исходя из специфики формирования нравственного чувства как условия реализации морально-этических ценностей и ментальных особенностей украинского этноса, а именно – преобладания чувственной составляющей и постижения окружающего мира через «сердце», следует необходимость использования в качестве средства трансляции морально-этических ценностей художественно-образной интерпретации философского знания, его экспликации более понятным языком символической реальности художественных образов. Одной из наиболее удачных форм художественно-образной интерпретации философского знания выступает художественная литература с ее образно-эмоциональными средствами выразительности, что позволяет эффективно формировать нравственные чувства.

Ключевые слова: ценность, морально-этические ценности, морально-этическая личность, менталитет, гуманитарное образование, аксиосфера образования, этическое знание, художественно-образная интерпретация.

ANNOTATION

Yushkevich J. S. Moral and ethical values as an object of socio-philosophical analysis. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate in philosophical sciences in specialty 09.00.03 – the social philosophy and philosophy of history. – State institution «South Ukrainian National Pedagogical University K. D. Ushinsky» Odessa, 2014.

Dissertation is devoted to the study of the moral and ethical values, the analysis of their revaluation in contemporary Ukrainian society, the identification of the most appropriate ways and mechanisms for their implementation at the social and individual levels.

Moral and ethical values in the ontological aspect are the structural elements of morality which at each historical stage change their qualitative and quantitative characteristics within the social system, but are not excluded from it entirely. For the Ukrainian nation the priority ethical values are love, which is based on cordocentricity of Ukrainian world perception and embodies both the purposeful and motivational content, as well as responsibility that should have constitutive importance in relationship with such a value as freedom.

From epistemological perspective they are the values that are studied and translated from society to the individual by means of philosophy, where the fundamental and principally importance have artistic and figurative interpretation of it.

Keywords: value, moral and ethical values, moral and ethical identity, mentality, education in the humanities, axiosphere of education, ethical knowledge, artistic and figurative interpretation.

Наукове видання

Юшкевич Юлія Сергіївна

**МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ
ЯК ПРЕДМЕТ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ**

Спеціальність – 09.00.03 соціальна філософія та філософія історії

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук

Віддруковано з оригінал-макету
Підп. до друку 14.10.2014. Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Гарн. «Times». Друк цифровий. Ум.-друк. арк. 0,9.
Наклад 120 прим.